

В. В. Петрушевська

кандидат наук з державного управління, доцент кафедри фінансів,
Донецький державний університет управління, Україна
petrushevskaya@list.ru

ТРАНСФОРМАЦІЯ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Анотація. У статті проаналізовано проблеми розвитку та реформування фінансової системи країни. Розглянуто питання формування і вдосконалення фінансової політики України в умовах глобалізації та євроінтеграції. Вироблено інструментарій оцінки рівня адаптивності фінансової політики країни до означених процесів. Запропоновано напрями трансформації фінансової політики України в умовах євроінтеграційного курсу її розвитку.

Ключові слова: фінансова система, фінансова політика, глобалізація, євроінтеграція, адаптація.

В. В. Петрушевская

кандидат наук по государственному управлению, доцент кафедры финансов,
Донецкий государственный университет управления, Украина

ТРАНСФОРМАЦИЯ ФИНАНСОВОЙ ПОЛИТИКИ УКРАИНЫ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ И ЕВРОИНТЕГРАЦИИ

Аннотация. В статье проанализированы проблемы развития и реформирования финансовой системы страны. Рассмотрены вопросы формирования и совершенствования финансовой политики Украины в условиях глобализации и евроинтеграции. Разработан инструментарий оценки уровня адаптивности финансовой политики страны к указанным процессам. Предложены направления трансформации финансовой политики Украины в условиях евроинтеграционного курса ее развития.

Ключевые слова: финансовая система, финансовая политика, глобализация, евроинтеграция, адаптация.

Victoria Petrushevskaya

PhD (Economics), Associate Professor, Donetsk State University of Management, Ukraine
163a Cheliuskintsev St., Donetsk, 83015, Ukraine

TRANSFORMATION OF FINANCIAL POLICY OF UKRAINE IN THE CONDITIONS OF GLOBALIZATION AND EUROPEAN INTEGRATION

Abstract. *Introduction.* Globalization is a main tendency of the XXI century. In this regard it is especially important to study the mechanisms that regulate the adaptation processes of financial policy of Ukraine to globalization and integration processes of world economy. The analysis of latest studies showed that still among economists there is no unity in opinions concerning tools and the mechanism of development of financial policy of Ukraine in the conditions of globalization and European integration. So, this aspect of system of state regulation of the financial relations has a need of more detailed studying. *Purpose.* The aim of the research is to determine the main measures for formation of financial policy of Ukraine in the conditions of globalization and European integration. *Result.* The main regularities in the financial sphere, connected with globalization processes are: increasing flows of cross-border capital movement and volumes of various segments of the world financial market, development of processes of financial innovations; interdependence of the national financial markets. Possibility of participation of Ukraine in globalization processes is caused by purposeful financial policy, which has to consider risks of globalization and promote disclosure of its potential benefits. Prerequisites of this process are: the account in concepts of economic development of Ukraine of an alignment of forces in world economy; changing of nature of positioning the country in the international financial system. Europe is a main external economic interest of Ukraine. In any other directions the active good neighbourhood policy can't bring to Ukraine such benefit, as in Europe. New approach to a solution of the problem of adaptation and development of financial policy of Ukraine in the conditions of globalization and European integration is a formation of developed financial market, acceptance by Ukraine of uniform priorities and procedures of ensuring transparency of the financial transaction adopted on the basis of the international standards. *Conclusions.* Development of financial policy of Ukraine in the context of globalization and European integration requires institutional changes, which have to be supported by the international standards and to be accompanied by intensification of control authorities over their formation.

Keywords: financial policy; globalization; financial institutions; financial system; adaptation of financial policy.

JEL Classification: E62

Постановка проблеми. Глобалізація всіх життєвих процесів на нашій планеті є основною тенденцією XXI ст. Сьогодні економіка, фінанси, політика, оборона, культура, наука, міграція населення, стан навколишнього середовища дедалі менше залежать від суто національних рішень. Попри зусилля, що докладаються окремими країнами з метою уникнення впливу глобалізації, отримати бажаний результат не вдається з об'єктивних причин.

Україна – невід'ємний учасник глобальної системи відносин у таких сферах, як фінанси, торгівля, інвестиції, інформаційні потоки, транспорт і зв'язок, науково-технічний прогрес, освітній простір та ін. Однак це не означає неминучого підпорядкування країни нинішній моделі глобалізації, її темпам і формам. Україна, як і будь-яка незалежна держава, має свої особливості й можливості, що дозволяють максимально використати переваги глобалі-

зації та скоротити її можливі негативні впливи. У цьому зв'язку важливим стає розуміння і вивчення механізмів, що регулюють процеси адаптації вітчизняної фінансової політики до глобалізаційних та інтеграційних процесів у світовій економіці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням формування ефективної державної фінансової політики, напрямам і способам розвитку фінансової системи присвячені праці таких вітчизняних учених, як: І. Усков, С. Іванова, О. Давидов, Г. Карайченцева, А. Вірченко та ін. Серед іноземних авторів, які зробили значний внесок у дослідження фінансової політики, варто відмітити В. Білолипецького (Belolipetsky, 2001), Н. Вовченко (Vovchenko, 2005), В. Золотарьова (Zolotarev, 2005), К. Кочмолу (Kochmola, 2005), К. Жана (Jean, 1997), П. Савону (Savona, 1997). Водночас, у працях названих авторів розглядаються окремі

напрями з розвитку фінансової політики і фінансової системи, що не сприяє адаптації й комплексному розвитку фінансової політики в умовах глобалізації та євроінтеграційного курсу розвитку України.

Мета дослідження – визначення основних комплексних і взаємозалежних заходів щодо формування й вдосконалення фінансової політики України в умовах глобалізації та євроінтеграції.

Основні результати дослідження. Характерні для ХХ століття значні технологічні, політичні та соціально-економічні зміни зумовили глобалізацію економічного розвитку. Національно-державні утворення, незважаючи на політичний устрій, характер соціально-економічних відносин і рівень індустріального розвитку, виявилися залученими у світовий господарський процес. Почався перехід від системи «ринок – держава» до системи «багато держав – один ринок» [1].

Сучасна економіка – це фінансова економіка, у якій фінанси не просто беруть участь та обслуговують економічні процеси, а й займають у них панівну позицію [2]. Найважливішим фактором посилення ролі фінансової сфери є процес глобалізації.

Глобалізація – ключове поняття, що має велику передісторію й відображає сутність функціонування світової економічної і фінансової системи у третьому тисячолітті. Передумовами глобалізації ринків позикового капіталу, що розпочалася у другій половині ХХ століття, стали: прогрес у телекомунікаційній галузі та сфері обробки інформації; скасування низки обмежень щодо переміщення капіталів між країнами; лібералізація відносин на внутрішніх ринках капіталу; формування нерегульованих закордонних ринків (off-shore market).

Зазначені фактори дозволяли швидко здійснювати валютні угоди. Це супроводжувалося підвищенням конкуренції між ринками за частку у світовій торгівлі. У кінці 1950-х років виникли специфічні міжнародні ринки капіталів – ринок євродоларів та євродевізів. Але особливо стрімке зростання припало на 1980-ті роки у зв'язку з експансією взаємних фондів грошового ринку і усуненням банківських посередників. Саме наприкінці 70-х – початку 80-х років ХХ століття аналітики заговорили про глобальні проблеми економіки та фінансів.

Проблеми глобалізації мають свою специфіку для країн із перехідною економікою, й зокрема для України. Необхідність адаптації національного господарства до вимог і викликів глобалізації, нейтралізації ризиків, пов'язаних із нею та її негативними наслідками, збіглася у часі із процесами трансформації економічної і фінансової систем, переходом від централізованого планового господарства до ринкової економіки. У результаті Україна відчула на собі два шоки різної природи, вплив кожного з яких на національну економіку взаємно підсилювався й визначив додаткові труднощі розв'язання економічних проблем.

Теоретики оптимістично оцінюють перспективи глобалізації: вона стимулює розвиток держав, ускладнюючи їх функції, змушує державних діячів по-новому дивитися на зовнішньоекономічну політику, еволюцію відносин у царині фінансової політики. Це спричиняє необхідність підтримки конструктивної атмосфери у відносинах з іншими учасниками міжнародної системи – державами, міжнародними організаціями та об'єднаннями.

Участь України у глобалізаційних процесах уможливується, перш за все, у разі впровадження фінансової політики держави, що бере до уваги очевидні ризики глобалізації, спрямована на їх нейтралізацію, сприяє використанню потенційних вигід глобалізації для вітчизняної економіки, ефективно управляє процесом адаптації національного господарства до вимог зовнішнього середовища. Передумовами проведення такої політики є: врахування в будь-яких розроблюваних концепціях економічного розвитку України нового розкладу сил у світовій економіці; усвідомлення на державному рівні необхідності зміни характеру позиціонування країни в міжнародній фінансовій системі.

Формування інституціональної структури фінансової системи є важливим елементом державної фінансової політики. Цей процес відбувається як шляхом еволюції вже наявних елементів системи, так і через створення нових. На цьому тлі актуальним стає вивчення механізмів, що забезпечують адаптацію фінансової політики держави до інституціональних змін зовнішнього (запозичення інститутів) і внутрішнього (удосконалення інститутів) характеру. Основним завданням адаптивної фінансової політики є розробка механізму захисту інституційних трансформацій, викликаних процесами фінансової глобалізації.

Розходження в рівнях фінансового розвитку країн та сформованих у них інститутів – причини того, що одні виявляються лідерами, інші – аутсайдерами. Тому інституціональні реформи в Україні мають бути орієнтовані на ефективні інституційні зразки [3]. На рис. представлено основні критерії адаптації державної фінансової політики до міжнародних вимог. Зазначені критерії визначають стандарти і практику, яким має відповідати ефективна фінансова політика країни.

Історичний досвід мирного співжиття багатьох народів та релігійних конфесій, їх взаємозбагачувальний вплив становлять велику цінність для різних країн світу, у тому числі для України. Ця цінність ще більше зростає в умовах глобалізації, коли масові міграційні потоки змінюють етнічний і культурний склад Європи, Північної Америки та інших частин світу.

Європа завжди була й залишатиметься головним зовнішньополітичним і зовнішньоекономічним інтересом України. За жодними іншими напрямками активна добросусідська політика не може принести нашої країні такої користі, як співпраця з європейськими партнерами. Одностороння орієнтація, наприклад на Росію, зрештою може обернутися для України втратою незалежності.

За європейським вектором головні інтереси України зосереджені навколо Європейського Союзу, який нині об'єднує не тільки більшість західноєвропейських країн, а й держави Центральної і Східної Європи, що в минулому входили до «соціалістичного табору».

Нинішня фінансова політика, що реалізується через фінансову систему країни, не відповідає стандартам економічно розвинених країн ЄС, не забезпечує повноцінну фінансову самостійність органів державної влади різних країн, системи оцінки фінансового становища та якості управління фінансами перешкоджають ефективному розвитку державної фінансової системи в умовах євроінтеграційного курсу України. Відтак необхідним є вивчення досвіду високорозвинених європейських країн із реформування державної фінансової системи і формування відповідної фінансової політики.

Підвищення ролі державних та місцевих фінансів у країнах ЄС у вирішенні соціально-економічних завдань обумовлено чітким розмежуванням дохідних і видаткових повноважень між рівнями державної та місцевої влади, забезпеченням фінансової самостійності останніх. Відбувалося впровадження механізмів надання фінансової підтримки різним рівням місцевої влади, що ґрунтуються на об'єктивних показниках і індикаторах реальної необхідності в державній підтримці конкретних територій [4].

Із прийняттям нового Бюджетного кодексу місцевим органам влади в Україні передані значні власні й закріплені джерела надходжень. Однак при цьому залишаються проблеми, пов'язані з розмежуванням видаткових повноважень між рівнями бюджетів, забезпечення ефективного делегування державних видаткових повноважень органам місцевого самоврядування. Досвід низки економічно розвинених європейських країн [5] показує, що розподіл видаткових повноважень у цих країнах здійснюється виходячи з об'єктивного податкового потенціалу територій.

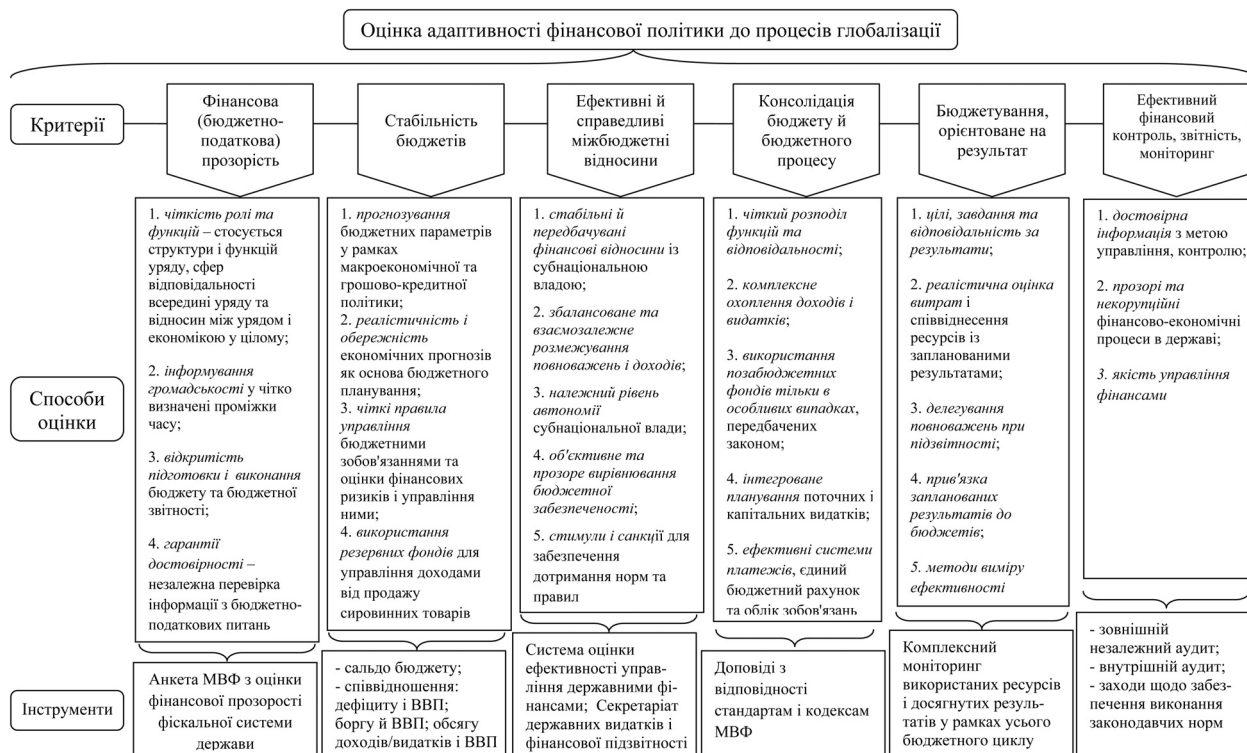

Рис. Інструментарій оцінки рівня адаптивності фінансової політики до глобалізаційних та інтеграційних процесів
Джерело: Розроблено автором

Розглядаючи питання формування монетарної складової фінансової політики, відзначимо, що тривала еволюція концепцій грошового обігу й кредиту зумовила формування декількох теоретичних парадигм (табл.).

Серед основних закономірностей у фінансовій сфері, пов'язаних із новим етапом розвитку світової глобальної економіки, слід зазначити:

- зростання потоків трансграничного руху капіталу й обсягів різних сегментів світового фінансового ринку (валютний, фондовий та ін.);
- розвиток процесів фінансових інновацій;
- взаємозалежність національних фінансових ринків, яка зокрема виявляється у зближенні рівнів процентних ставок у різних економіках.

Зауважимо, що в Україні через інституціональну нерозвиненість фінансової системи основними складовими монетарної політики залишаються курсова політика НБУ, регулювання ліквідності банківської системи за допомогою зміни резервних вимог, бюджетні кошти Міністерства фінансів.

Стрімкі зміни в економічній і фінансовій сферах зумовлюють необхідність удосконалення інструментарію реалізації монетарної політики. Якщо розглядати інституціональний аспект, то сьогодні головну роль у системі фінансового посередництва в Україні відіграють банківські установи, які акумулюють інвестиційні ресурси та мають більший економічний потенціал, ніж інші фінансові посередники. Саме тому розвиток кредитних операцій банківських установ із реальним сектором економіки України багато у чому визначають характер і темпи структурних перетворень. Реалізація гнучкої монетарної політики, що відповідає пріоритетним напрямкам розвитку держави, повинна бути узгоджена із за-

Таблиця

Основні теоретичні концепції монетарної політики в сучасному світі

Назва концепції (підходи, представники)		Основні принципи
Кількісна теорія грошей і монетаризм	транзакційний підхід: І. Фішер (Fisher, 1911), М. Фрідман (Friedman, 1996)	Кількість грошей в обігу визначається масою і ціною реалізованих благ (модель $MV=PQ$)
	теорія касових залишків: А. Маршалл (Marshall, 1890), А. Пігу (Pigou, 1920), Д. Робертсон (Robertson, 1922)	В основу підходу покладено не обіг грошей, а їхнє нагромадження у суб'єктах господарювання (модель $M=kPQ$)
Кейнсіанська концепція	теорія дефіцитного фінансування: Дж. М. Кейнс (Keynes, 1936)	Основним фактором, що визначає реальний обсяг виробництва, зайнятості та рівня цін, є сукупні видатки, або сукупний попит
	неокласичний синтез: Дж. Хікс (Hicks, 1989)	Макроекономічна рівновага заснована на комбінації моделей рівноваги на товарному і грошовому ринках (модель IS-LM)
Модель малої відкритої економіки: Р. Манделл (Mundell, 1965), Д. Флемінг (Fleming, 1962)		Урахування в моделі IS-LM фактору «міжнародний рух капіталу». Припущення щодо малої відкритої економіки, для якої внутрішня ставка відсотка збігається зі світовою
Стохастична модель нової відкритої макроекономіки: М. Обстфельд та К. Рогофф (Obstfeld & Rogoff, 1996)		Критерієм оптимальності монетарної політики є добробут споживачів
Концепція Тейлора (Taylor, 1992)		Модель визначає наскільки необхідно змінити процентну ставку в разі зміни показників ВВП, інфляції та інших економічних умов

Джерело: Складено автором

гальними механізмами державного регулювання економіки. Аби підвищити ефективність кредитно-фінансових інструментів, потрібно, на наш погляд, здійснити ряд кроків, як-от:

- формування гнучкого механізму рефінансування, спрямованого на підтримку ліквідності банківської системи, що дасть змогу збільшити рівень кредитоспроможності та капіталізації банківських установ;
- лібералізація резервної політики Національного банку України, і передусім зниження норм обов'язкового резервування;
- підвищення контролю за якістю активів, які передані в забезпечення, з метою розв'язання проблеми зниження якості банківських кредитів;
- запровадження такого оперативного інструменту процентної політики, як ставки за операціями НБУ, орієнтовані на які формуватиметься рівень рентабельності певних сегментів фінансового ринку;
- зростання питомої ваги внутрішнього ринку і створення умов, що сприятимуть активним операціям із ресурсами на відкритих ринках.

Труднощі адаптації фінансової політики до зовнішніх та внутрішніх трансформацій спонукають до функціональних змін організаційних структур. Місія Міністерства фінансів України в таких умовах – формування і реалізація ефективної фінансової політики, спрямованої на забезпечення збалансованості й стабільності фінансової системи як основи економічного росту, підвищення добробуту та якості життя населення.

В умовах фінансової глобалізації в Україні вкрай потрібно створити фінансовий ринок, що буде основним механізмом перетворення нагромаджень в інвестиції, перерозподілу капіталу й забезпечення прозорості фінансових потоків. Для цього необхідно значно підвищити ефективність державної фінансової політики щодо розвитку ринку цінних паперів, товарного ринку, ринку колективних інвестицій, нагляду і контролю за інвестуванням пенсійних нагромаджень у рамках обов'язкового пенсійного забезпечення населення України.

Як показує закордонний досвід, збільшення обсягів залучення коштів населення в економіку можливо за допомогою механізмів ринку колективних інвестицій. Підвищенню інтересу приватного інвестора до такого роду інвестицій повинні сприяти налагоджена система управління ризиками, використання послуг професійних управлінців у процесі інвестування, уніфікація та зрозумілість пропонованих послуг. Для розвитку ринку колективних інвестицій необхідно також забезпечити зниження рівня інфраструктурних ризиків (ефективність і надійність інфраструктури), що значною мірою визначають довіру інвесторів до ринку цінних паперів.

Фінансова політика, яка реалізується на основі уніфікованих положень, стандартів та принципів, що визначають пріоритети діяльності фінансових інститутів, будучи реакцією на фінансові кризи і необхідність адаптації до фінансової лібералізації, здатна підвищити ступінь прозорості фінансових потоків. Нині є ряд визнаних міжнародних принципів, стандартів та кодексів, що охоплюють різні сфери діяльності: поширення баз даних; прозорість фінансової, грошової, кредитної і фінансової політики у цілому; функціонування платіжної системи; банківська справа; інтегрований фінансовий нагляд; регулювання та ін.

Новим підходом до вирішення завдань адаптації і трансформації національної фінансової політики в умовах глобалізації та євроінтеграції є визнання і прийняття Україною єдиних міжнародних пріоритетів, норм, стандартів та процедур забезпечення прозорості фінансових трансакцій. Звичайно, запровадження такого підходу саме по собі не гарантує фінансової стабільності країни, але є умовою й засобом, що зміцнюють фінансову систему, створюють додатковий потенціал економічного росту.

Висновки. Адаптація і розвиток фінансової політики України в умовах глобалізації та євроінтеграції вимагає проведення інституціональних перетворень. В Україні

формується нова парадигма фінансової системи держави, яка передбачає трансформацію не тільки форм регулювання фінансів, але і їх принципово-концептуальних основ – розширення змісту функцій фінансів, переходу від контролю витратності фінансів до контролю результатів, забезпечення прозорості фінансових потоків тощо. Зазначені заходи повинні супроводжуватися твердою інституціоналізацією фінансів держави з урахуванням вимог фінансової глобалізації, упровадженням міжнародних стандартів, активізацією діяльності контрольних органів за формуванням і витратою фінансових ресурсів держави для запобігання фінансовим кризам.

Ефективна фінансова політика ґрунтується на складних інститутах (бюджетна система, фондовий ринок, страхові компанії та ін.), розвиток яких не тільки знижує ризики, мінімізує трансакційні витрати і сприяє оптимальному розподілу ресурсів, а й забезпечує формування адекватної сучасним умовам інституціональної структури фінансової системи держави. Для підвищення ефективності складних інститутів і недопущення інституціональних розривів необхідно вміло користуватися цими інститутами й управляти процесом їх адаптації до вимог глобалізації та євроінтеграції.

Література

1. Жан К. Геоэкономика: господство экономического пространства / К. Жан, П. Савона ; пер. с англ. – М. : Ad Marginem, 1997. – 207 с.
2. Белоліпечкий В. Финансовая экономика: концептуальные основания и механизм реализации: финансовая экономика / В. Г. Белоліпечкий // Философия хозяйства. – 2001. – № 1. – С. 100–131.
3. Золотарев В. С. Глобализация и административная реформа в России: перспективы создания интегрированной системы надзора и регулирования финансовых институтов / В. С. Золотарев, К. В. Кочмола, Н. Г. Вовченко // Финансы и кредит. – 2005. – № 16. – С. 3–14.
4. Усков И. В. Развитие системы местных финансов в условиях евроинтеграции Украины / И. В. Усков // Економіка, Фінанси, Право. – 2012. – № 4. – С. 14–18.
5. Статистичний щорічник з державних фінансів за 2010-2012 роки [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Міжнародного валютного фонду. – Режим доступу : <http://www.imf.org/external/>
6. Іванова С. М. Вплив фінансової глобалізації на розвиток інститутів спільного інвестування / С. М. Іванова // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. – 2009. – № 1. – С. 121–128.
7. Давидов О. Фінансова глобалізація і стратегія формування фондового ринку в країнах з перехідною економікою / О. Давидов, Г. Карайченцева // Стратегічна панорама. – 2001. – № 1–2. – С. 38–42.
8. Вірченко А. Фінансова політика в умовах глобалізаційної фінансово-економічної кризи / А. Вірченко // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2011. – Вип. 128. – С. 42–45.

Стаття надійшла до редакції 16.11.2013

References

1. Jean, K., & Savona, P. (1997). *Geoeconomy: domination of economic spaces* (Trans. from Eng.). Moscow: Ad Marginem (in Russ.).
2. Belolipetskiy, V. (2001). Financial economy: conceptual bases and mechanism of realization: financial economy. *Filosofia khoziaystva (Philosophy of Economy)*, 1, 100-131 (in Russ.).
3. Zolotarev, V. S., Kochmola, K. V., & Vovchenko, N. G. (2005). Globalization and administrative reform in Russia: prospects of creation of the integrated system of supervision and regulation of financial institutions. *Finansy i kredit (Finance and Credit)*, 16, 3-14 (in Russ.).
4. Uskov, I. (2012). Development of system of local finance in the conditions of Ukraine European integration. *Ekonomika Finansy, Pravo (Business, Finance, Law)*, 4, 14-18 (in Russ.).
5. The International Monetary Fund (2013). *The Statistical year-book of public finances for 2010-2012*. Retrieved from <http://www.imf.org/external/>
6. Ivanova, S. (2009). Influence of financial globalization on the development of joint investment institutions. *Zbirnyk naukovykh prats Natsionalnoho universytetu derzhavnoi podatkovoi sluzhby Ukrainy (Collection of Scientific Works of National University of the State Tax Administration of Ukraine)*, 1, 121-128 (in Ukr.).
7. Davydov, O., & Karaychentseva, G. (2001). Financial globalization and strategy of formation of stock market in the countries with a transitional economy. *Stratehichna panorama (Strategic Panorama)*, 1-2, 38-42 (in Ukr.).
8. Virchenko, A. (2011). Fiscal policy in the conditions of globalization financial and economic crisis. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka (Bulletin of Kyiv National Taras Shevchenko University)*, 128, 42-45 (in Ukr.).

Received 16.11.2013